

Література

1. Бордзіловський Є.І. Рід Брандушка — *Bulbocodium* L. / Бордзіловський Євген Іванович; Флора УРСР. — К.: Вид-во АН УРСР, 1950. — Т. 3. — С. 79—81.
2. Мельник В.И. *Bulbocodium versicolor* L (Melanthiaceae) — редкий вид флоры Европы (географическое распространение, условия местообитаний и структура популяций) / Мельник В.И, Гриценко В.В, Шевченко Д.Ю. — К: Фитосоциоцентр, 2007. — 44 с.
3. Мельник В.И. *Bulbocodium versicolor* L (Melanthiaceae) в Украине / Мельник В.И, Гриценко В.В, Шевченко Д.Ю; Ботан. журн., 2006. — Т. 91, № 10. — С. 1528–1537.

ХАРЧОВІ ЛУЧНІ ПРЕДСТАВНИКИ РОДИНИ РОЗОВІ (*ROSACEAE*) ОКОЛИЦЬ С. ВЕСЕЛА ДОЛИНА ГЛОБИНЬСЬКОГО РАЙОНУ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Орлова Л.Д., Жук М.В.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка,
Україна

Одним з найважливіших ресурсів на Землі є рослинний світ. Серед корисної дикорослої флори особливе місце займають харчові рослини. Відомо до 1000 видів рослин природної флори, які наші предки з давніх пір використовували в їжу. На жаль, у даний час кількість дикорослих рослин, які споживаються, скоротилася. Однак дикорослі їстівні рослини не тільки не поступаються своїм культурним родичам за змістом поживних речовин, вітамінів і інших фізіологічно активних речовин, мікроелементів і мінеральних солей, але часто і перевершують їх [2].

Серед природних біоценозів особливе місце займають лучні фітоценози. Багатство та різноманітність флористичного складу обумовлює важливість їх використання. Лучна рослинність має вагоме ландшафтне і рекреаційне значення, є екоотопом багатьох лікарських, цінних кормових і декоративних рослин, разом з тим є цінним харчовим продуктом, сировиною для різних галузей харчової промисловості.

Під час вивчення видового складу рослин луків околиць села Весела Долина Глобинського району Полтавської області нами було виявлено 33 види харчових рослин. З усіх виявлених представників досить цікавою є родина Розові (*Rosaceae*), у якій встановлено 5 видів, що використовуються в харчовій промисловості. Нижче наведені виявлені в ході дослідження представники даної родини.

Глід п'ятиматочковий (*Crataegus pentagyna* W. K.) — кущ високою 3-4 м. Листки широкояйцевидні до яйцевидно-трикутних, нижні — трилопатеві, верхні — 5-7-лопатеві; листки неплідних пагонів 5-8-лопатеві, з великими косо-яйцевидними пильчастонадрізаними прилисками. Квітки двостатеві, правильні, 3-5-стовпчикові, 5-пелюсткові білуваті, в щитках. Плоди яблуковидні, чорні, з сизою поволокою і червоним м'якушем. Цвіте у травні — червні. Особливий інтерес представляють плоди для лікувального і дієтичного харчування, для розширення асортименту продуктів (добавки в хліб, начинки для пирогів, основа варення, пастили, пюре та ін.) У домашніх умовах з плодів глоду готують різні напої, киселі, джеми, пастилу [1, 3].

Шипшина собача (*Rosa canina* L.) — кущ 1,5-2,5 м заввишки.

Листки чергові непарноперисті, з сімома, рідше дев'ятьма листочками. Листочки з обох боків голі, овально-видовжені, пильчасті, прилистки довгі, зрослися з черешком. Квітки поодинокі, рідше зібрані по три-п'ять у щиткоподібних суцвіттях, рожеві або біло-рожеві. Плоди ягодоподібні, червоно-оранжеві, різні за формою. Плоди містять каротин, пектинові і дубильні речовини, органічні кислоти, а також цукри і значну кількість аскорбінової кислоти. З плодів готують варення, джем, соки, екстракти, безалкогольні напої, чайно-кавові сурогати, а також концентровані препарати для вітамінізації хлібобулочних і кондитерських виробів.

Гравілат міський (*Geum urbanum L.*) — багаторічна трав'яниста рослина висотою до 70 см, з товстим повзучим кореневищем. Стебло пряме, у верхній частині гіллясте, опушене. Прикореневе листя ліровидне, на довгих черешках; стеблеве — короткочерешкове, трироздільне. Квітки великі, до 1,5 см в діаметрі, на довгих квітконіжках, п'ятичленні, світло-жовті. Плоди оберненояйцевидні, опушені, з гачком. Кореневища і листя містять ефірні олії, що мають запах гвоздики, їх можна використовувати як пряну приправу до овочевих страв, при виготовленні квасу та інших безалкогольних напоїв. Зі свіжого молодого листя, багатого на аскорбінову кислоту, готують весняні салати, зелені борщі, супи і супові пюре, з квіток — сурогат чаю [1, 3].

Ожина сиза (*Rubus caesius L.*) — напівчагарник з прямостоячими циліндричними пагонами з рясним білим нальотом і тонкими шипами. Листки чергові, черешкові, трійчасті. Квітки білі, п'ятичленні, правильні, досить великі. Чашолистків 5, вільні, опушені. Тичинок багато, маточок багато, зав'язь верхня. Плід — чорна збірна кістянка з сизим нальотом. Цвіте з липня до осені, плоди дозрівають у серпні. Плоди використовують для приготування компотів, варення, желе, джему, повидла, мармеладу, сиропів, соків, екстрактів. З листя готують сурогат чайного напою.

Перстач гусячий (*Potentilla anserina L.*) — багаторічна рослина з товстим кореневищем і тонкими повзучими стеблами, що вкорінюється у вузлах; листя прикореневі, непарноперисті з еліптичними зубчастими листочками. Квітки правильні, одиночні, на довгих квітконіжках, з подвійною чашечкою та п'ятилопатеvim віночком, світло-жовті, з тонким ароматом. Плоди — сім'янки. Цвіте в травні-серпні. Надземна частина і кореневище містять крохмаль, аскорбінову кислоту, дубильні та інші речовини, що представляють харчову цінність. Особливо багате аскорбіновою кислотою листя, з якого можна готувати салати, супи, щі, пюре, а також приправи до рибних, м'ясних і круп'яних страв. Кореневища їдять у відвареному вигляді з маслом, а з висушених і перемелених — готують борошно, придатне для випічки коржів, а також виготовлення пряної приправи до різних страв [2, 3].

Правильне ботанічне визначення корисних видів рослин — найперша і неодмінна умова успіху в їх використанні, оскільки багато близьких до них видів не мають тих корисних властивостей, які характерні для описуваних видів.

Література

1. Грисюк Н.М. Дикорастущие пищевые, технические и медоносные растения Украины / Н.М. Грисюк, И.Л. Гринчак, Е.Я. Елин. — К.: Урожай, 1989. — 200 с.
2. Кошечев А.К. Дикорастущие съедобные растения в нашем питании / А.К. Кошечев. — М.: Пищевая пром-сть, 1981. — 256 с.

3. Шапиро Д.К. Дикорастущие плоды и ягоды / Д.К. Шапиро, Н.И. Манциводо, А.В. Михайловская. — Мн.: Ураджай, 1989. — 128 с.

ДИКОРОСЛІ ЛІКАРСЬКІ РОСЛИНИ ГІГРОФІЛЬНИХ ЕКОТОПІВ ПОЛТАВСЬКОГО БОТАНІЧНОГО САДУ

Пилипенко М.О.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка,
Україна

Зеленою окрасою Полтави та сучасною освітньо-науковою базою природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка є його ботанічний сад. Він розташований у мальовничій місцевості східної частини міста на схилах балки, сформованої правою притокою річки Тарапунька. На території ботанічного саду знаходиться частина цього струмка і пов'язана з ним невелика водойма. Це обумовлює наявність перезволожених екоотопів із різноманітним рослинним покривом, у складі якого наявні представники лікарської флори.

Метою роботи є провести облік дикорослих лікарських рослин гігрофільних екоотопів Полтавського ботанічного саду та з'ясувати їх лікувальні властивості.

По берегах струмка і водойми можна зустріти розріджені зарості мати-й-мачухи та гірчака перцевого.

Мати-й-мачуха (*Tussilago farfara* L.) — багаторічна рослина з родини складноцвітих. Настояї, відвари вживаються як відхаркувальний засіб при захворюваннях дихальних шляхів, кашлі. З лікарською метою заготовляють молоді листки (травень-липень), які сушать у затінку [1].

Гірчак перцевий, або водяний перець (*Persicaria hydropiper* L.) — однорічна трав'яниста рослина родини гречкових. Вживається як кровоспинний засіб, особливо при маткових кровотечах. Збирають надземні частини гірчака перцевого під час його квітіння (червень-серпень).

На ділянках заплави, що піддаються інтенсивному витоπτуванню, зустрічаються деякі бур'яни, що відомі також своїми лікарськими властивостями.

Кропива дводомна (*Urtica dioica* L.) — багаторічна рослина родини кропивових. Жалкі волоски на стеблі та листках кропиви містять отруйну рідину. Препарати на основі кропиви вживаються як кровоспинний засіб при легеневих, ниркових, маткових і кишкових кровотечах, а також як джерело вітамінів. Листя заготовляють навесні [3].

Кульбаба лікарська (*Taraxacum officinale* Wigg.) — багаторічна рослина родини айстрові. У народній медицині у формі настоїв використовується як жовчогінний, проносний засіб та для збудження апетиту. Для приготування ліків використовують корені кульбаби.

Подорожник великий (*Plantago major* L.) — багаторічна рослина з родини подорожникових. Зовнішньо вживається як ранозагоюючий засіб, а внутрішньо — як засіб для відхаркування. Свіже листя входить до складу препаратів, які вживаються при гастритах, хронічних і гострих колітах [1].

Чистотіл звичайний, або великий (*Chelidonium majus* L.) — рослина, яка належить до родини макових. Для лікувальних цілей застосову-